

doi: 10.39357rsp.v20i3.1196

CASH-FOR-CHILDCARE: THE CONSEQUENCES FOR CARING MOTHERS

Jorma Sipilä, Katja Repo, Tapio Rissanen (ur.)

Cheltenham i Northampton: Edward Elgar, 2010., 168 str.

Dok je postojala duga tradicija rasprava o tome je li potrebnouvesti novčanu naknadu za skrb (eng. *cash-for-care*)¹ kao jedan od instrumenata obiteljske politike, znanstveni je interes za ovu tematiku porastao tek nakon što su neke europske zemlje odlučile i ozakoniti takvu mjeruna području skrbi za djecu. Novčana naknada za skrb usko je povezana uz pitanja zaposlenosti, ranog odgoja i obrazovanja, uzdržavanja i rodne ravnopravnosti te kao takva ima kompleksnu funkciju i implikacije. Tako se ova knjiga, osim razlozima iza uvođenja novčane naknade za skrb kao instrumenta obiteljske politike u nordijskim zemljama, bavi upravo kratkoročnim i dugoročnim učincima njezina uvođenja. Iako se novčana naknada za skrb može koristiti za različite namjene, autori se usmjeravaju na novčanu naknadu za skrb kao mjeru koja podupire skrb roditelja kod kuće. Iako su znanja o mjeri zbog »mladosti« takvih shema te manjeg broja zemalja koje su je implementirale još uvijek nepotpuna, knjiga je vrijedan doprinos koji govori o učincima te mjere. Naime, ova knjiga daje prvi sustavan uvid u procese koji su se događali iza uvođenja novčane naknade za skrb te sagledava njezine implikacije iz različitih

kutova i dodatno u komparativnoj perspektivi.

S. B. Kamerman i S. G. Gabel sagledavaju odnos novčanih davanja za skrb i usluga ranog odgoja i obrazovanja te pokazuju kako se izbor vezan uz uvođenje tih mjera dominantno vezao uz političke preferencije i nije bio rezultat odluka donesenih na temelju dokaza. Dotiču se i rastuće retorike slobode izbora na području skrbi za djecu, posebice u kontekstu uvođenja prava na novčanu naknadu za skrb, te poteškoća koje se uz nju vežu. Na implementacijskoj razini sloboda izbora podrazumijeva kako je novčana naknada za skrb dovoljno visoka da nadomjesti visinu izgubljenog dohotka ili pokrije trošak skrbi za dijete te da je ujedno i ponuda usluga predškolskog odgoja i obrazovanja dovoljna da pokrije potražnju, a što nije slučaj u većini zemalja te teško možemo govoriti kako postoji stvarna potpora slobodi izbora. Štoviše, sheme novčanih davanja i usluga vrlo lako dovode do klasnih razlika budući da sloboda izbora često ovisi o materijalnim resursima obitelji. Također, dok je jedan od argumenata za uvođenje novčane naknade za skrb bilo i poticanje razvoja dodatnih usluga te privatne inicijative na području pružanja usluga, pokazalo se da i u onim situacijama kada uvođenje naknade za skrb potiče razvoj novih kapaciteta, to sa sobom nužno ne nosi dovoljnu količinu novih usluga, a posebice ne usluga primjerene kvalitete te cijene.

J. Sipilä, K. Repo, T. Rissanen i N. Vitasalo raspravljaju o društvenim i političkim okolnostima unutar kojih se uvodi novčana naknada za skrb u nordijskim zemljama te raspravljaju o takvoj mjeri iz perspektive svakodnevnog života roditelja, potreba tržišta rada, javne ekonomije

¹ Novčana naknada za skrb je novčanopravokoje mogu ostvariti roditelji djece predškolske dobi. Ta se novčana naknada može koristiti kao dodatni dohodak, subvencija troškova skrbi ili kompenzacija za izgubljeni dohodak osobi koja je zbog pružanja skrbi izašla s tržišta rada, no to ovisi o samoj shemi tog prava te uvjetima njegova ostvarivanja, a koji se razlikuju od države do države.

te interesa djeteta. Razmatraju i odnos između principa koji stoje iza takve mjere i već postojećih principa na području socijalne politike kao što su univerzalizam i rodna ravnopravnost. Pokazuju kako se radi o javnopolitičkom instrumentu koji se usko veže uz neoliberalne vrijednosti i novi familizam, pretjeranu eksploataciju muške i ženske radne snage na tržištu rada te djelomice i uz ideju smanjivanja javnih troškova. Dok se kao jedna od prednosti takve mjere navodi interes djeteta, istraživači i dalje naglašavaju pozitivne učinke predškolskog odgoja i obrazovanja te ističu mnoge negativne strane ostvarivanja prava na naknadu za skrb. Posebice se ističu negativne posljedice vezane uz sudjelovanje na tržištu rada pri čemu slabija povezanost s tržištem rada ima dugoročne posljedice na vještine i razvoj karijere, a nepogodnosti za žene, koje su najčešći korisnici takve sheme, mogu se znatno povećati u slučaju razvoda. Također, visina takvih novčanih naknada najčešće je nedovoljna da bi korisnika držala izvan rizika od siromaštva.

K. Repo razmatra značenje novčane naknade za skrb iz perspektive svakodnevnog života gdje se ta mjera posebice veže uz dobrobit djeteta te mogućnost usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada. Istraživanje provedeno u Finskoj pokazalo je kako roditelji koriste dva diskursa kojima opravdavaju svoju odluku o korištenju prava na novčanu naknadu za skrb, pri čemu se jedan diskurs veže uz zagovaranje obiteljske skrbi, a drugi uz protest protiv radnog života koji je postao vrlo intenzivan. Tako se iz perspektive svakodnevnog života takva mjera ocjenjuje pozitivnom budući da je važan instrument usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada te omogućava roditeljima da provode više vremena s djecom. No, takva mjera ujedno daje legitimitet rodnoj podjeli poslova i doprinosi manjoj radnoj aktivnosti žena, značajan broj djece ostaje izvan predškolskog

odgoja i obrazovanja, a ista se veže i uz veće stope dječjeg siromaštva.

A. Nyberg opisuje povijesne okolnosti uvođenja novčane naknade za skrb u Švedskoj ocrtavajući dugogodišnju »borbu« lijevo i desno orijentiranih političkih stranaka te njihovih argumenata oko uvođenja tog prava. Argumenti koji su se koristili u protivljenju takvoj mjeri bili su povezani s činjenicom da se radi o »zamicu« za žene budući da jača tradicionalnu podjelu poslova te slabi položaj žena na tržištu rada, a ima i negativne posljedice na njihove plaće, mogućnosti napredovanja te općenito rodnu ravnopravnost. Zagovaratelji takve mjere najčešće su isticali kako će ona omogućiti roditeljima da provedu više vremena sa svojom djecom. Postojeći podaci o korištenju novčane naknade za skrb u Švedskoj pokazuju kako je vjerojatnije da će pravo koristiti žene, posebice one slabije vezane uz tržište rada (npr. ugovor na određeno vrijeme), roditelji nižeg dohotka, nižeg obrazovanja te imigranti.

M. Rønsen i R. H. Kitterød pokazuju kako se o sličnim argumentima raspravljalo i u Norveškoj prilikom uvođenja novčane naknade za skrb, gdje su zagovornici tog prava dodatno naglašavali kako će uvođenje novčane naknade za skrb ravnopravnije rasporediti javne transfere između roditelja koji koriste i ne koriste usluge institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja te unaprijediti dohodovnu jednakost zaposlenih i nezaposlenih žena. Uz negativne učinke vezane uz tržište rada te rodnu ravnopravnost općenito, protivnici su takve mjere dodatno isticali kako bi moglo doći do pomaka u ponudi usluga predškolskog odgoja i obrazovanja - od visoko kvalitetnih institucionalnih usluga prema neformalnim angažmanima baziranim na privatnim individualnim pružateljima skrbi (eng. *childminders*), te su izražavali zabrinutost oko toga kako će se takva mjera odraziti na budući razvoj sustava predškolskog odgoja i

obrazovanja. Analiza je učinka norveške sheme na ponašanje majki na tržištu rada pokazala kako se s uvođenjem novčane naknade za skrb znatno smanjila vjerojatnost sudjelovanja majki djece u dobi od jedne i dvije godine na tržištu rada, kao i da se ista negativno odražava na rodnu ravnopravnost. Posebice se ističe važnost konteksta u kojem se takvo pravo uvodi te je bitno da li se ono uvodi u kontekstu nedovoljno razvijene mreže institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja kao što je bio slučaj u Norveškoj ili obratno.

M. Rantalaiho uspoređuje shemu novčanih naknada za skrb u tri nordijske zemlje, Finskoj, Norveškoj i Švedskoj. Analiza ukazuje na bitne razlike u dizajnu te mjere, kao i političkim argumentima iza njezina uvođenja. Novčana se naknada za skrb u sve tri zemlje uvodi kao javnopolitička mjera koja bi trebala povećati slobodu izbora roditelja, a ista je naišla na puno veći kritičizam u Norveškoj i Švedskoj nego li u Finskoj, gdje je takva mjera i prihvaćenija među roditeljima kao oblik skrbi za djecu najmlađe dobi.

U zadnjem poglavlju K. Repo, J. Sipilä, T. Rissanen i N. Vittasalo dodatno upozoravaju na kontradiktornu prirodu naknade za skrb kao javnopolitičkog instrumenta na području obiteljske politike sažimajući njegova pozitivna i negativna obilježja. Naknada za skrb omogućava roditeljima veću fleksibilnost i slobodu u organiziranju svakodnevnog života te im time olakšava usklađivanje obiteljskih obaveza i plaćenog rada, oslobađa im više vremena koje mogu provoditi s obitelji te donosi veće zadovoljstvo obiteljskim životom. Uvođenjem se takve mjere prepoznaje važnost pružanja skrbi i pravo na pružanje skrbi kao takvo, a radi se i o mjeri koja iziskuje manje javne troškove te je jednostavnija za administriranje. No, s druge strane ona nosi i mnoge rizike, najčešće dugoročnije prirode. Naime, dugoročnije odsustvo s tržišta

rada smanjuje ljudski kapital roditelja, ima negativne posljedice na njegovo zapošljavanje, visinu zarade te u konačnici visinu mirovina, što je posebice zabrinjavajuće s aspekta rodne ravnopravnosti budući da su žene te koje dominantno koriste to pravo, a što dodatno jača i tradicionalnu podjelu poslova. Također, uz ostvarivanje prava na naknadu za skrb veže se i veći rizik od siromaštva te rastuća polarizacija u društvu budući da to pravo ponajprije ostvaruju majke nižeg socio-ekonomskog statusa i imigranti. Činjenica da upravo ta djeca ne sudjeluju u predškolskom odgoju i obrazovanju posebice zabrinjava vodimo li računa o perspektivi socijalnog ulaganja i pozitivnim učincima predškolskog odgoja i obrazovanja.

Stoga, učinci naknade za skrb kao javnopolitičkog instrumenta ponajprije ovise o njegovu dizajnu, kao i o kontekstu u kojem se on implementira te se dodatno razlikuju od obitelji do obitelji. Najslabija je točka takve mjere činjenica da ista potkopava ciljeve javnih politika na području rodne ravnopravnosti te da izvan sustava predškolskog odgoja i obrazovanja ostaju djeca iz obitelji slabijeg socio-ekonomskog statusa, a koja zapravo i najviše dobivaju uključivanjem u predškolske institucije.

Ivana Dobrotić
 Studijski centar socijalnog rada
 Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu